

DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2025.4.15>

УДК 373.2.014.5(477:430)

Марина Гончарук

<https://orcid.org/0009-0006-6761-1254>

здобувачка відділу порівняльної педагогіки,

Інститут педагогіки НАПН України,

вул. Січових Стрільців, 52 Д, 04053, Київ, Україна

marina@skills.kiev.ua

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

У статті здійснено порівняльний аналіз систем забезпечення якості дошкільної освіти в Україні та Федеративній Республіці Німеччина. Досліджено концептуальні засади, нормативно-правове забезпечення, основні механізми та інструменти оцінювання якості дошкільної освіти в обох країнах. Проаналізовано структурні, процесуальні та результативні компоненти систем забезпечення якості в обох країнах. Виявлено спільні підходи та суттєві розбіжності у фокусах освітньої політики: якщо німецька модель базується на принципах децентралізації, багатовимірного оцінювання, широкого залучення стейкхолдерів та акценту на процесуальній якості, то українська система перебуває в процесі трансформації – від централізованого адміністративного контролю до впровадження елементів внутрішнього забезпечення якості, самооцінювання та орієнтації на інтереси дитини. У статті детально розглянуто такі стандартизовані інструменти оцінювання якості, як шкали KES-R, ECERS-3, а також концепції «видимого навчання» J. Hattie та критерії якісного заняття за Н. Меуер як ключові орієнтири сучасної педагогічної практики. На основі ґрунтовного аналізу німецького досвіду визначено перспективні напрями вдосконалення української системи дошкільної освіти, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів, імплементації нового законодавства та розвитку професійної компетентності педагогів.

Ключові слова: інструменти оцінювання, механізми забезпечення якості, процесуальна якість, самооцінювання, шкала KES-R, ECERS-3, Україна, Федеративна Республіка Німеччина, якість дошкільної освіти.

ВСТУП

Питання якості освіти є одним із центральних у глобальному освітньому дискурсі ХХІ ст., зокрема для України воно є важливим у контексті євроінтеграційних процесів та входження до єдиного європейського освітнього простору. Дошкільна освіта як фундамент неперервної освіти людини набуває стратегічного значення у формуванні людського капіталу, створюючи підґрунтя для успішної самореалізації дитини та її подальшого освітнього розвитку.

Для України, яка перебуває на шляху інтеграції до європейської спільноти, особливої актуальності набуває вивчення досвіду країн Європейського Союзу щодо забезпечення якості дошкільної освіти. Серед країн Європейського Союзу особливе місце займає Федеративна Республіка Німеччина, яка демонструє системний підхід до формування педагогічних практик забезпечення якості освітніх послуг у дошкільному секторі.

Як зазначає В. Кремень (2021), «щасливе життя наших прекрасних дітей залежатиме значною мірою від того, яке в них буде дошкілля. Бо саме в цьому віці закладаються риси людини і цінності». У цьому контексті європейський досвід, який ґрунтується на цінностях сталого розвитку, дитиноцентризму, інклюзивності та доступності освіти, розглядається як стратегічно важливий орієнтир для української педагогічної політики.

Мета статті полягає у здійсненні порівняння педагогічних практик забезпечення якості дошкільної освіти в Україні та Німеччині задля використання німецького досвіду в Україні з урахування наших традицій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведення порівняння систем забезпечення якості дошкільної освіти необхідно насамперед з'ясувати, як концептуалізується поняття якості в науково-педагогічному дискурсі обох країн.

В українському освітньому просторі якість дошкільної освіти тлумачиться як багаторівнева характеристика системи освіти, що відображає ступінь відповідності ресурсного забезпечення, освітнього процесу, освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним й особистісним очікуванням (Крутій, 2006). Водночас українські науковці все частіше розглядають якість не як статичну категорію, а як динамічний процес постійного вдосконалення всіх компонентів освітньої системи.

Слушною вважаємо наукову позицію Н. Гавриш та Т. Піроженко, відображену в Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), де якість дошкільної освіти тлумачиться через призму формування ключових компетентностей дитини та створення умов для її всебічного розвитку.

Також варто зазначити, що Концепція розвитку дошкільної освіти (2020) додатково акцентує на необхідності забезпечення доступності, інклюзивності та індивідуалізації освітнього процесу як ключових маркерів якості.

Українська науковиця К. Крутій (2006) наголошує на важливості моніторингу як сучасного засобу управління якістю освіти в закладі дошкільної освіти, підкреслюючи необхідність системного підходу до оцінювання різних аспектів освітньої діяльності.

Якість як інтегральну характеристику, що формується через взаємодію структурних, процесуальних та результативних компонентів освітньої системи визначають «Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти» (2021).

Зауважимо, що у німецькому науково-педагогічному дискурсі якість дошкільної освіти (Qualität in der Frühbildung) розглядається крізь призму багатовимірного підходу, що інтегрує структурні, процесуальні та результативні компоненти. Один із провідних німецьких дослідників W. Tietze (2020) визначає якість у дошкільній освіті як багатовимірне поняття, яке охоплює як структурні умови (кадрове забезпечення, матеріальна база), так і процесуальні аспекти, зокрема характер педагогічної взаємодії з дітьми.

Ми підтримуємо наукову позицію Н. Meyer (2014), відомого німецького педагога, який наголошує на тому, що якість освіти безпосередньо пов'язана з якістю підготовки до занять і їх проведення. У своїй праці «Was ist guter Unterricht?» (Що таке хороше заняття?) він визначає десять критеріїв якісного заняття, які цілком можна екстраполювати на дошкільну освіту: чітка структура, високий рівень реального часу навчання, сприятлива навчальна атмосфера, змістова ясність, осмислена комунікація, різноманітність методів, індивідуальна підтримка, інтелектуальний виклик, прозорість очікувань та підготовлене середовище.

У цьому контексті розкриємо концепцію «видимого навчання» (Visible Learning) J. Hattie (2012), який провів фундаментальне лонгітюдне дослідження, аналізуючи протягом 15 років дані понад 80 мільйонів дітей та систематизувавши результати більше 800 метадосліджень. Цей масштабний аналіз дозволив йому виявити ключові чинники, що впливають на успішність дітей, та кількісно оцінити величину їхнього впливу.

На нашу думку, головним внеском J. Hattie (2012) є обґрунтування ідеї, що якість освіти значною мірою визначається тим, наскільки процес навчання є «видимим» для дитини і педагога, тобто наскільки обидві сторони розуміють цілі, процес і результати навчання. Дослідник чітко відокремив справді ефективні чинники від тих, що мають мінімальний ефект або взагалі не впливають на якість освіти. Він запропонував використовувати показник «ефекту» (effect size) для вимірювання впливу того чи іншого чинника. Значення вище 0.4 J. Hattie (2012), вважає пороговим – воно свідчить про суттєвий позитивний вплив на навчання.

Особливо цінним у дослідженні J. Hattie (2012) є те, що він виокремив дійсно ефективні підходи до навчання, які часто недооцінюються на практиці, на відміну від поширених, але малоефективних стратегій (наприклад, домашні завдання для дітей дошкільного віку чи поділ за рівнем здібностей).

Серед чинників з найвищим показником ефективності для дошкільної освіти дослідник виокремлює (Hattie, 2012):

- **Зворотний зв'язок (0.73)** – надання дітям конкретної, конструктивної інформації про їхні дії, досягнення та можливості для вдосконалення.
- **Якість педагогічної взаємодії (0.72)** – стиль спілкування педагога з дітьми, рівень підтримки, довіри, емпатії, що формують позитивне емоційне середовище.
- **Ранні втручання (0.68)** – своєчасне виявлення особливих освітніх потреб дітей та надання цілеспрямованої підтримки.
- **Чіткість навчальних цілей (0.67)** – забезпечення розуміння учасниками освітнього процесу (і педагогом, і дитиною) того, що і навіщо вони роблять.
- **Самооцінка досягнень (0.64)** – формування в дітей здатності до осмислення власного прогресу, рефлексії та саморегуляції.
- **Стратегії підтримки мислення (0.61)** – розвиток метакогнітивних навичок, здатності до мислення про мислення.
- **Малі групові заняття (0.49)** – організація навчання в невеликих групах, що забезпечує індивідуалізований підхід.
- **Залучення батьків (0.49)** – активне партнерство родини в освітньому процесі.
- **Ігрове навчання (0.48)** – використання гри як провідної діяльності для навчання і розвитку в дошкільному віці.
- **Соціально-емоційне навчання (0.43)** – формування емоційної компетентності, навичок співпереживання, саморегуляції та соціальної взаємодії.

Таким чином, концепція «видимого навчання» J. Hattie (2012) надає наукове підґрунтя для переорієнтації педагогічної практики з формального засвоєння знань на глибоке, усвідомлене, індивідуально значуще навчання, що базується на зворотному зв'язку, емоційній підтримці, залученості дитини та партнерстві з родиною.

Варто зазначити, що німецькі дослідники ґрунтовно інтегрували підходи J. Hattie (2012) в систему забезпечення якості дошкільної освіти, розробивши спеціальні програми професійного розвитку для вихователів, спрямовані на покращення саме тих аспектів, які мають найвищий вплив на розвиток дітей. Ці програми передбачають систематичний моніторинг педагогічної практики, фокусуючись на забезпеченні «видимості» освітнього процесу для всіх його учасників. Таблиця 1 відображає порівняння ключових аспектів розуміння якості дошкільної освіти в Німеччині та Україні.

Таблиця 1

Порівняння сутності та змісту поняття «якість дошкільної освіти» в Україні та Німеччині

Аспект	Україна	Німеччина
Концептуальне розуміння	Нормативно-орієнтоване поняття з акцентом на відповідності стандартам	Багатовимірне поняття з акцентом на процесуальних аспектах та взаємодії
Ключові компоненти	Якість змісту, умов, результатів	Структурна, орієнтаційна, процесуальна якість
Підхід до оцінювання	Переважно зовнішнє оцінювання, розвиток внутрішніх систем	Зовнішнє та внутрішнє оцінювання, акцент на саморефлексії
Роль стейкхолдерів	Обмежена участь батьків, формальне залучення	Активне залучення батьків, дітей, громади
Інструменти оцінювання	Моніторинг, атестація, інституційний аудит	Стандартизовані шкали, портфоліо, спостереження
Основні теоретичні підходи	Компетентнісний підхід, особистісно-орієнтована модель	Теорія «видимого навчання» (J. Hattie), принципи якісного заняття (H. Meyer)
Фокус системи забезпечення якості	Спрямованість на результат і відповідність стандартам	Спрямованість на процес і досвід дитини
Рівень децентралізації	Помірний, з тенденцією до посилення	Високий, з автономією федеральних земель

Складено автором самостійно

Варто зазначити, що система забезпечення якості дошкільної освіти в Україні та Німеччині ґрунтується на відповідній нормативно-правовій базі, яка визначає концептуальні засади, механізми контролю, критерії оцінювання та процедури моніторингу.

Так, в Україні базовими документами, що регламентують питання якості дошкільної освіти, є: Закон України «Про дошкільну освіту» (2024), Базовий компонент дошкільної освіти (2021), Концепція розвитку дошкільної освіти (2020), Положення про інституційний аудит закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти (2019), Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти (2021).

Зауважимо, що базовий компонент дошкільної освіти в Україні відіграє роль Державного стандарту дошкільної освіти (2021), що визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку. Однак варто підкреслити, що цей документ фокусується переважно на результативних компонентах якості, менше уваги приділяючи інституційним механізмам її забезпечення, та передбачений для дітей від 5 років.

До прикладу, в Німеччині система нормативно-правового забезпечення якості дошкільної освіти має багаторівневу структуру:

На федеральному рівні:

- Соціальний кодекс (SGB VIII, 2012), особливо §22, який визначає основні цілі та завдання дошкільної освіти;
- Закон «Про якість дитячих садків» (KiTa-Qualitätsgesetz, 2022);
- Закон «Щодо раннього розвитку та освіти дітей» (Kinderförderungsgesetz, 2008);

- Національна програма «Мова – ключ до світу» (Bundesprogramm «Sprach-Kitas: Weil Sprache der Schlüssel zur Welt ist», 2023).

На рівні федеральних земель:

- освітні плани (Bildungspläne) кожної з 16 федеральних земель;
- земельні закони про дитячі заклади (KiTa-Gesetze der Länder);
- регіональні програми розвитку якості дошкільної освіти.

Варто зазначити, що особливістю німецької системи є федеративний устрій держави, що зумовлює значну автономію земель у формуванні освітньої політики, включно з розробкою власних освітніх планів для дошкільної освіти (Bildungspläne). Кожна із 16 федеральних земель має власні нормативні документи, що регулюють питання якості дошкільної освіти, однак всі вони спираються на спільні загальнонаціональні принципи.

G. Schäfer et al. (2019) зазначають, що така децентралізована система має як переваги (врахування регіональних особливостей), так і виклики (потреба в координації та забезпеченні єдиних стандартів). Водночас автори підкреслюють, що саме різноманітність підходів робить німецьку систему більш гнучкою та адаптивною до місцевих потреб.

Цінним, на нашу думку, є досвід німецьких науковців та педагогів-практиків, що розробили комплексну систему інструментів оцінювання якості, яка охоплює різні аспекти функціонування закладів дошкільної освіти. Одним із найбільш визнаних і поширених інструментів є шкала оцінки якості дошкільної освіти KES-R (Kindergarten-Einschätz-Skala), розроблена під керівництвом W. Tietze, K. Schuster, K. Grenner та H-G. Roßbach (2007) на основі американської методики ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale). Як зазначають W. Tietze et al. в праці «Kindergarten-Skala (KES-R) (2007), цей інструмент дозволяє не лише оцінювати, а й підтримувати якість освітнього процесу в дитячих садках.

У цьому контексті розкриємо аспект структури шкали KES-R, яка містить 43 показники, згруповані у 7 підшкал: простір і меблювання; щоденні особисті практики догляду; мовлення і мислення; види діяльності; взаємодія учасників освітнього процесу; структура програми; батьки і працівники закладу дошкільної освіти (KES-R, 2007).

Кожен показник оцінюється за 7-бальною шкалою, де 1 – недостатній рівень, 3 – мінімальний, 5 – добрий, 7 – відмінний. Важливою особливістю цього інструменту є його орієнтація на об'єктивність: оцінювання проводиться спеціально підготовленими експертами за строго регламентованою процедурою, що включає спостереження, інтерв'ю з працівниками закладу дошкільної освіти та аналіз документації (KES-R, 2007).

Зауважимо, що шкала KES-R доповнюється іншими інструментами, зокрема шкалою оцінки якості дошкільної освіти для дітей до 3 років (KRIPS-R) та шкалою оцінки якості інклюзивної практики (KIS) (KiTa-Qualitätsgesetz, 2022).

На нашу думку, важливо відзначити, що в Україні подібна методика була адаптована під назвою ECERS-3. За інформацією Міністерства освіти і науки України, ECERS – це міжнародна методика з оцінювання дошкільного освітнього середовища, описана у форматі шкали, яка містить 6 підшкал, 35 параметрів та 468 індикаторів. Дослідження якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3 в Україні організовує Український інститут розвитку освіти у партнерстві з Командою підтримки реформ МОН, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» та за підтримки ЮНІСЕФ в Україні (МОН України, 2025).

Шкала ECERS-3 зосереджена на умовах для розвитку дитини, навколо інтересів якої побудоване оцінювання. Використання цієї шкали як орієнтира дає змогу: сприяти індивідуалізації освіти; урізноманітнити види діяльності дітей у дитсадку; наголосити на важливості комунікації вихователів з дитиною; підвищити значення середовища, в якому розвивається дитина.

Варто додати, що важливим компонентом німецької системи є механізми самооцінювання якості закладами дошкільної освіти. У багатьох федеральних землях розроблено спеціальні рамки якості (Qualitätsrahmen), які допомагають дошкільним закладам аналізувати та покращувати власну практику.

За даними Y. Anders et al. (2016), саме цілісний підхід до забезпечення якості, що поєднує зовнішнє оцінювання із самооцінюванням, дає найкращі результати для підвищення якості дошкільної освіти.

Особливу увагу в німецькій системі приділяють оцінюванню процесуальної якості (Prozessqualität), тобто якості взаємодії між педагогами та дітьми. Як зазначає M. Fink (2022), «структурні умови важливі, але вирішальним фактором є те, як вихователі використовують ці умови для створення стимулюючого освітнього середовища та якісної взаємодії з дітьми».

Так, на основі робіт H. Meyer (2014), у Німеччині розроблено спеціальні контрольні листи для підготовки до занять (Unterrichtsvorbereitungs-Checklisten), які допомагають вихователям забезпечити високу якість освітнього процесу. Ці листи включають такі аспекти: чітке формулювання цілей заняття; підготовка матеріалів і середовища; планування різноманітних форм діяльності; врахування індивідуальних потреб дітей; планування діагностики і зворотного зв'язку; рефлексія після заняття.

Важливо зазначити, що система забезпечення якості дошкільної освіти в Україні наразі перебуває на етапі трансформації від централізованої моделі контролю до більш збалансованої системи, що поєднує державні механізми із внутрішнім забезпеченням якості на рівні закладів освіти. Основними інструментами зовнішнього забезпечення якості є: атестація закладів дошкільної освіти; інституційний аудит; моніторинг якості освіти. Атестація закладів дошкільної освіти традиційно фокусувалась на відповідності закладу формальним вимогам і нормативам, тоді як інституційний аудит, запроваджений у 2019 р., має на меті комплексне оцінювання якості освітніх і управлінських процесів.

На нашу думку, важливим кроком стала розробка у 2021 р. Державною службою якості освіти України «Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти» (2021), які орієнтують заклади на створення власних механізмів забезпечення якості.

Однак варто додати, що впровадження інструментів для комплексного оцінювання якості дошкільної освіти в Україні перебуває на початковому етапі. У 2019–2021 рр. було адаптовано міжнародну методику ECERS-3, яка дозволяє оцінювати якість освітнього середовища в закладах дошкільної освіти (МОН України, 2025).

На відміну від німецької практики, в Україні механізми самооцінювання якості закладами дошкільної освіти є менш розвиненими і структурованими. Більшість закладів не мають чітких і систематичних процедур для аналізу власної діяльності, що обмежує їхню спроможність до безперервного вдосконалення. Зауважимо, що з прийняттям нового Закону України «Про дошкільну освіту» (2024) відкриваються значні можливості для вдосконалення цієї практики. На нашу думку, розробка низки підзаконних актів, передбачених цим законом, сприятиме формуванню цілісної системи внутрішнього забезпечення якості та створенню дієвих механізмів самооцінювання дошкільними закладами, що є одним із пріоритетних напрямів євроінтеграційного курсу України.

Також варто зазначити, що в українській системі менше уваги приділяється процесуальним аспектам якості, зокрема якості взаємодії між педагогами та дітьми, дітьми між собою та батьками. Однак ми підтримуємо наукову позицію, що євроінтеграційні наміри України сприяють поступовому зміщенню акцентів на процесуальну якість. З урахуванням цього, очікується, що в рамках імплементації нового Закону «Про дошкільну освіту» (2024) будуть розроблені сучасні стандарти і методики оцінювання саме процесуальних аспектів

діяльності закладів дошкільної освіти, що дозволить наблизити українську систему моніторингу якості до європейських практик, зокрема німецького досвіду.

Отже, порівняння систем забезпечення якості дошкільної освіти в Україні та Німеччині дозволяє виділити кілька ключових відмінностей.

1. **Децентралізація та централізація:** німецька система характеризується високим рівнем децентралізації, де кожна федеральна земля має значну автономію у формуванні власної політики щодо забезпечення якості. В Україні, незважаючи на процеси децентралізації, система залишається більш централізованою, з єдиними стандартами та механізмами контролю.

2. **Превалювання процесуальної якості та результативної:** у німецькій системі значна увага приділяється процесуальним аспектам якості – тому, як відбувається взаємодія педагогів з дітьми, організація освітнього процесу, формування середовища. В українській системі основний акцент традиційно робиться на результативних аспектах – досягненні дітьми певних компетентностей та відповідності діяльності закладу формальним вимогам.

3. **Розвиненість інструментів оцінювання:** Німеччина має розвинену систему стандартизованих інструментів для оцінювання різних аспектів якості дошкільної освіти (KES-R, KRIPS-R, KIS), які активно використовуються як для зовнішнього, так і для внутрішнього оцінювання. В Україні впровадження таких інструментів (ECERS-3) перебуває на початковому етапі.

4. **Саморефлексія та зовнішній контроль:** німецька система акцентує на важливості саморефлексії педагогів та закладів дошкільної освіти, формуванні культури постійного самовдосконалення. В Україні переважає орієнтація на зовнішній контроль та відповідність формальним вимогам, хоча поступово відбувається зміщення акценту на внутрішні механізми забезпечення якості.

5. **Роль стейкхолдерів:** У німецькій системі активно залучаються різні стейкхолдери – батьки, діти, громада – до процесів забезпечення та оцінювання якості. В Україні участь стейкхолдерів є більш обмеженою та часто формальною.

Аналіз німецької системи забезпечення якості дошкільної освіти дозволяє визначити кілька перспективних напрямів, які можуть бути адаптовані та впроваджені в українському контексті:

1. **Впровадження комплексних інструментів оцінювання якості:** досвід використання шкали KES-R та інших стандартизованих інструментів в Німеччині свідчить про їхню ефективність для виявлення сильних і слабких сторін освітнього середовища. Для України перспективним є не лише адаптація міжнародних методик (таких, як ECERS-3), а й розроблення власних інструментів, що враховують національні особливості та пріоритети.

2. **Розвиток культури самооцінювання:** німецька практика систематичного самооцінювання закладами дошкільної освіти може бути адаптована для українського контексту через розроблення рамок якості, посібників для самооцінювання та створення професійних спільнот, орієнтованих на обмін досвідом. Це потребує не лише технічних інструментів, а й формування рефлексивної культури серед педагогів і керівників.

3. **Впровадження принципів якісного заняття за Н. Meyer:** адаптація та впровадження десяти критеріїв якісного заняття Н. Meyer (2014) може значно підвищити ефективність освітнього процесу в українських закладах дошкільної освіти. Особливо цінними є принципи чіткої структури, сприятливої атмосфери, змістової ясності та індивідуальної підтримки. Розроблення контрольних листів підготовки до занять за німецьким зразком допоможе вихователям забезпечити високу якість освітнього процесу.

4. **Інтеграція концепції візуального навчання J. Hattie:** впровадження ключових принципів «видимого навчання» – забезпечення ясності цілей, процесу навчання та критеріїв успіху, якісний зворотний зв'язок, активне залучення дітей до освітнього процесу – може

суттєво покращити якість дошкільної освіти в Україні. Особливої уваги заслуговують ті чинники, які, за дослідженнями J. Hattie (2012), мають найбільший вплив на успішність дітей.

5. **Посилення акценту на процесуальній якості:** досвід Федеративної Республіки Німеччини демонструє важливість якості взаємодії між дорослими і дітьми, дітьми між собою та педагогами і батьками. Для української системи важливо розширити фокус оцінювання якості, включивши до нього процесуальні аспекти, та розробити відповідні методики і критерії.

6. **Децентралізація системи забезпечення якості:** німецька модель поєднання національних стандартів із регіональною автономією може бути адаптована до української системи через посилення ролі місцевих громад та закладів освіти у визначенні підходів до забезпечення якості з одночасним збереженням єдиних принципів і вимог на національному рівні.

7. **Підтримка професійного розвитку педагогів:** досвід Німеччини свідчить про значущість підвищення педагогічної кваліфікації фахівців та міжпрофесійного обміну як ключових факторів покращення якості дошкільної освіти. Для України перспективним є створення системи неперервного професійного розвитку вихователів, орієнтованої на формування компетентностей, необхідних для забезпечення високої якості освітнього процесу.

8. **Розширення участі батьків і дітей:** німецький підхід до партнерства з родинами та розуміння дітей як експертів власного життя відкриває можливості для розширення участі цих стейкхолдерів у процесах забезпечення якості в Україні. Це потребує розроблення механізмів і форматів залучення, а також зміни ментальних установок щодо ролі батьків і дітей в освітньому процесі.

ВИСНОВКИ

Проведене порівняння систем забезпечення якості дошкільної освіти в Україні та Федеративній Республіці Німеччини дозволяє зробити ряд висновків щодо спільних і відмінних рис, а також визначити перспективні напрями адаптації німецького досвіду до українських реалій.

По-перше, обидві країни визнають стратегічне значення якості дошкільної освіти для розвитку особистості та суспільства, однак концептуалізують поняття якості дещо по-різному. Німецький підхід характеризується багатовимірністю, акцентом на процесуальних аспектах та суб'єктивному досвіді дитини, тоді як український традиційно був орієнтований більше на відповідність нормативним вимогам. Варто зазначити, що прийняття нового Закону України «Про дошкільну освіту» (2024) знаменує суттєвий поворот до динамічного розуміння якості та закріплює на законодавчому рівні пріоритет інтересів дитини, процесуальних аспектів освіти та формування цілісної системи забезпечення якості.

По-друге, німецька система забезпечення якості дошкільної освіти вирізняється більшою децентралізацією, автономією закладів освіти та федеральних земель, розвиненими механізмами самооцінювання та активною участю стейкхолдерів. Українська система характеризується більшою централізацією, хоча новий Закон «Про дошкільну освіту» (2024) створює нормативну базу для посилення автономії закладів освіти, розширення їхньої академічної свободи та розвитку внутрішніх систем забезпечення якості. На нашу думку, це суттєвий крок до гармонізації української системи з європейськими стандартами.

По-третє, значною відмінністю є розвиненість інструментів оцінювання якості. Німеччина має комплексну систему стандартизованих інструментів (KES-R, KRIPS-R, KIS), які охоплюють різні аспекти якості та використовуються як для зовнішнього, так і для внутрішнього оцінювання. В Україні традиційно переважали формальні методи контролю, проте з прийняттям нового Закону передбачається розроблення сучасних підзаконних актів, які

мають забезпечити впровадження комплексних інструментів оцінювання, зокрема ECERS-3 та інших методик, що відповідають євроінтеграційним прагненням України.

По-четверте, істотною відмінністю є підхід до професійного розвитку педагогів. У Німеччині він розглядається як ключовий фактор забезпечення якості та має системний характер, базуючись на принципах Н. Мейер щодо якісної підготовки до занять та концепції «видимого навчання» J. Hattie. Зауважимо, що новий Закон України «Про дошкільну освіту» (2024) значно розширює можливості професійного розвитку педагогічних працівників, закріплюючи принцип свободи у виборі форм, методів і засобів навчання та виховання, що створює підґрунтя для переходу від формального підвищення кваліфікації до гнучкої та персоналізованої системи, орієнтованої на реальні потреби педагогів.

По-п'яте, суттєва відмінність полягає у залученні стейкхолдерів до процесів забезпечення якості. Варто додати, що новий Закон України «Про дошкільну освіту» (2024) закріплює принцип державно-громадського управління та державно-приватного партнерства, що відкриває ширші можливості для залучення батьків, представників громади та приватного сектору до розвитку дошкільної освіти, наближаючи українську практику до європейських стандартів.

На нашу думку, перспективними напрямками впровадження німецького досвіду в українську систему дошкільної освіти, з урахуванням нормативних новацій 2024 року, є: розроблення та впровадження комплексних інструментів оцінювання якості, розвиток культури самооцінювання, імплементація принципів якісного заняття за Н. Мейер, інтеграція концепції «видимого навчання» J. Hattie, посилення акценту на процесуальній якості, поглиблення децентралізації системи забезпечення якості, розбудова ефективної системи професійного розвитку педагогів та суттєве розширення участі батьків і дітей у формуванні освітньої політики.

Зауважимо, що адаптація німецького досвіду до українського контексту має відбуватися з урахуванням національних особливостей, традицій та викликів. Мова йде не про механічне копіювання, а про творче переосмислення та адаптацію конструктивних ідей і практик, які можуть сприяти підвищенню якості дошкільної освіти в Україні та її гармонізації з європейськими стандартами, що повністю відповідає євроінтеграційним намірам України, закріпленим у відповідних законодавчих актах.

Таким чином, порівняння систем забезпечення якості дошкільної освіти в Німеччині та Україні не лише розкриває їхні особливості та відмінності, а й **створює підґрунтя** для вдосконалення української моделі в контексті євроінтеграційних процесів та розбудови ефективної, дитиноцентованої системи дошкільної освіти, особливо у світлі нових законодавчих можливостей, створених прийняттям Закону України «Про дошкільну освіту» (2024).

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: затверджений наказом МОН України від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 15.08.2025).
2. Закон України «Про дошкільну освіту». 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 17.08.2025).
3. Козак Л. О., Швидка І. В. Якість дошкільної освіти на сучасному етапі. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3–4 (22–23). С. 198–208. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.3-4.4319>
4. Концепція розвитку дошкільної освіти: проєкт. *Міністерство освіти і науки України*. 2020. URL: <https://surl.li/afoiwn> (дата звернення: 19.10.2025).

5. Кремень В. Г. Зростає увага до дошкілля. Це рух суспільства у правильному напрямі. З виступу на Форумі Всеукраїнського тижня дошкілля. *Освіта і суспільство*. 2021. № 9. С. 3. URL: https://naps.gov.ua/uploads/files/press/2021/ois9_2021.pdf (дата звернення 13.10.2025)
6. Крутий К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2006. 172 с.
7. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості дошкільної освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2025 № 407. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-z-pytan-formuvannia-vnutrishnoi-systemy-zabezpechennia-iakosti-osvity-u-zakladakh-doshkilnoi-osvity> (дата звернення: 13.10.2025).
8. Міністерство освіти і науки України. ECERS-3: Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/ecers-3-shkala-otsinyuvannya-yakosti-osvitnogo-protseesu-v-zakladakh-doshkilnoi-osviti> (дата звернення: 19.05.2025).
9. Про затвердження Положення про інституційний аудит закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
10. Altgeld K. & Stöbe-Blossey S. Qualitätsmanagement in der frühkindlichen Bildung, Erziehung und Betreuung: Perspektiven für eine öffentliche Qualitätspolitik. Wiesbaden: Springer VS, 2022. 324 S. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-531-91553-1>
11. Anders Y., Rossbach H. G., & Tietze W. Methodological challenges of evaluating the effects of an early language education programme in Germany. *International Journal of Child Care and Education Policy*. 2016. № 9 (1). S. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40723-016-0025-3>
12. Bundesprogramm «Sprach-Kitas: Weil Sprache der Schlüssel zur Welt ist». *Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*. 2023. URL: <https://sprach-kitas.fruehe-chancen.de/> (дата звернення: 13.10.2025).
13. Fink H. Die Eingewöhnung in der Peer – Das Tübinger Modell. *KiTa-Fachtexte*. 2022. URL: <https://www.kita-fachtexte.de/de/fachtexte-finden/die-ingewoehnung-in-der-peer-das-tuebinger-modell> (дата звернення: 13.10.2025).
14. Gesetz zur frühen Bildung und Förderung von Kindern (Kinderförderungsgesetz – KiföG). *Bundesgesetzblatt*. 2008. Teil I. Nr. 66. S. 2403–2406. URL: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//%5B@attr_id=%27bgbl108s2403.pdf%27%5D#bgbl108s2403.pdf (дата звернення: 13.10.2025).
15. Gesetz zur Weiterentwicklung der Qualität und zur Verbesserung der Teilhabe in Tageseinrichtungen und in der Kindertagespflege (KiTa-Qualitäts- und Teilhabeverbesserungsgesetz – KiQuTG). *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*. 2024. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/kiqutg/BJNR269610018.html> (дата звернення: 13.10.2025).
16. Hattie J. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. London: Routledge, 2012. 296 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203181522>
17. Kita-Entwicklung. Ansätze und Konzepte für Organisationsentwicklung in der frühen Bildung / Stiftung Haus der kleinen Forscher (Hrsg.). Opladen; Berlin; Toronto: Verlag Barbara Budrich, 2023. 204 S. DOI: <https://doi.org/10.25656/01:28807>
18. Meyer H. Was ist guter Unterricht? *PADUA*. 2014. Vol. 9 (2). DOI: <https://doi.org/10.1024/1861-6186/a000170>
19. Qualitätsentwicklung in Kitas: wenn Entdecken und Forschen zum Alltag werden / Stiftung Kinder forschen (Hrsg.). Opladen; Berlin; Toronto: Verlag Barbara Budrich, 2024. 238 S. DOI: <https://doi.org/10.25656/01:32808>
20. Schäfer G. E., Dreyer R., Kleinow M., Erber-Schropp J. M. (Hrsg.). Bildung in der frühen Kindheit. Bildungsphilosophische, kognitionswissenschaftliche, sozial- und kulturwissenschaftliche Zugänge. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2019. 215 S. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-658-25005-8>
21. Schelle R., Friederich T., Buschle C. Qualität in der Kita. Mögliche Impulse eines interaktionistischen Professionalitätsverständnisses – Ein Diskussionsbeitrag. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung / Discourse Journal of Childhood and Adolescence Research*. 2020. Vol. 15. № 2. S. 199–216. DOI: <https://doi.org/10.3224/diskurs.v15i2.07>
22. Sozialgesetzbuch Achtes Buch – Kinder- und Jugendhilfe (SGB VIII); Gesetz zur Neuordnung des Kinder- und Jugendhilferechts. In der Fassung der Bekanntmachung vom 11. September 2012 (BGBl. I S. 2022), zuletzt geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 16. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2394). § 22 Bildung, Erziehung und Betreuung in Tageseinrichtungen und in Kindertagespflege. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_8/_22.html (дата звернення: 10.08.2025).
23. Schwer C. Visible Learning in der Frühpädagogik: Präsentation. Heilbronn: CBS University of Applied Sciences. 23.09.2025. URL: https://www.aim-akademie.org/fileadmin_akademie/Content/Files/Files/Informationen_Kontakt/Praesentation_2025_09_23_Heilbronn_Schwer.pdf (дата звернення: 13.10.2025).

24. Tietze W. Viernickel S. (Hrsg.). Pädagogische Qualität in Tageseinrichtungen für Kinder. Ein nationaler Kriterienkatalog. Berlin: Cornelsen, 2020. 342 S. URL: <https://www.verlagdasnetz.de/home/verlagsprogramm-181/praxismaterialien/2035-paedagogische-qualitaet-in-tageseinrichtungen-fuer-kinder.html> (дата звернення: 13.10.2025).
25. Tietze W., Schuster K.-M., Grenner K., & Roßbach H.-G. Kindergarten-Skala (KES-R). Feststellung und Unterstützung pädagogischer Qualität in Kindergärten. Deutsche Fassung der Early childhood environment rating scale – revised edition. Berlin: Cornelsen Scriptor, 2007. 66 S. URL: <https://www.fachportal-paedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?Fid=3075717> (дата звернення: 13.10.2025).
26. Weltzien D. Pädagogik: Die Gestaltung von Interaktionen in der Kita. Merkmale – Beobachtung – Reflexion. Weinheim: Beltz Juventa, 2014. 271 S. URL: <https://www.socialnet.de/rezensionen/17743.php> (дата звернення: 13.10.2025).

References

- Bazovij komponent doshkilnoyi osviti: zatverdzenij nakazom MON Ukrayini vid 12.01.2021 r. № 33* [Basic component of preschool education: approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 12.01.2021 No. 33]. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
- Zakon Ukrayini "Pro doshkilnu osvitu"* [Law of Ukraine "On Preschool Education"] (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
- Kozak, L. O., & Shvydka, I. V. (2018). Quality of preschool education at the present stage. *Educological Discourse*, 3–4 (22–23), 198–208. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.3-4.4319>
- Ministry of Education and Science of Ukraine (2020). *Koncepciya rozvitku doshkilnoyi osviti: proyekt* [Concept of preschool education development: draft]. <https://surl.li/afoiwn>
- Kremen, V. H. (2021). Zrostaye uvaga do doshkilliya. Ce ruh suspilstva u pravilnomu napryami. Z vistupu na Forumi Vseukrayinskogo tizhnya doshkilliya [Attention to preschool is growing. This is a movement of society in the right direction. From a speech at the Forum of the All-Ukrainian Preschool Week]. *Osvita i suspilstvo*, 9, 3. https://naps.gov.ua/uploads/files/press/2021/ois9_2021.pdf
- Kruti, K. L. (2006). *Monitoryng yak suchasnyi zasib upravlinnia yakistiu osvity v doshkilnomu navchalnomu zakladi: Monografiya* [Monitoring as modern means of quality management of education in preschool educational establishment: Monograph]. LIPS.
- Metodichni rekomendaciyi z pitan formuvannya vnutrishnoyi sistemi zabezpechennya yakosti doshkilnoyi osviti: zatverdzeno nakazom Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 04.03.2025 № 407* [Methodological recommendations on the formation of an internal system for ensuring the quality of preschool education: approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 04.03.2025 No. 407]. (2025). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-z-pytan-formuvannia-vnutrishnoi-systemy-zabezpechennia-iakosti-osvity-u-zakladakh-doshkilnoi-osvity>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. *ECERS-3: Shkala ocynuyuvannya yakosti osvitnogo procesu v zakladakh doshkilnoyi osviti* [ECERS-3: Scale for assessing the quality of the educational process in preschool education institutions]. <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/ecers-3-shkala-otsynuyuvannya-yakosti-osvitnogo-protseesu-v-zakladakh-doshkilnoi-osviti>
- Pro zatverdzhennya Polozhennya pro institucijnij audit zakladiv zagalnoyi serednoyi osviti: nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 09.01.2019 № 17* [On approval of the Regulation on institutional audit of general secondary education institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 09.01.2019 No. 17]. (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
- Altgeld, K., & Stöbe-Blossey, S. (2022). *Qualitätsmanagement in der frühkindlichen Bildung, Erziehung und Betreuung: Perspektiven für eine öffentliche Qualitätspolitik*. Springer VS. <https://doi.org/10.1007/978-3-531-91553-1>
- Anders, Y., Rossbach, H. G., & Tietze, W. (2016). Methodological challenges of evaluating the effects of an early language education programme in Germany. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 9 (1), 1–18. <https://doi.org/10.1186/s40723-016-0025-3>
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2023). *Bundesprogramm «Sprach-Kitas: Weil Sprache der Schlüssel zur Welt ist»*. <https://sprach-kitas.fruehe-chancen.de/>
- Fink, H. (2022). Die Eingewöhnung in der Peer – Das Tübinger Modell. *KiTa-Fachtexte*. <https://www.kita-fachtexte.de/de/fachtexte-finden/die-ingewoehnung-in-der-peer-das-tuebinger-modell>
- Gesetz zur frühen Bildung und Förderung von Kindern (Kinderförderungsgesetz – KiFöG) (2008). *Bundesgesetzblatt*, I (66), 2403–2406. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&start=//%5B@attr_id=%27bgbl108s2403.pdf%27%5D#bgbl108s2403.pdf

- Gesetz zur Weiterentwicklung der Qualität und zur Verbesserung der Teilhabe in Tageseinrichtungen und in der Kindertagespflege (KiTa-Qualitäts- und Teilhabeverbesserungsgesetz – KiQuTG). Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. 2024. <https://www.gesetze-im-internet.de/kiqutg/BJNR269610018.html>
- Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203181522>
- Kita-Entwicklung. Ansätze und Konzepte für Organisationsentwicklung in der frühen Bildung (2023). Stiftung Haus der kleinen Forscher (Hrsg.). Verlag Barbara Budrich. <https://doi.org/10.25656/01:28807>
- Meyer, H. (2014). Was ist guter Unterricht? *PADUA*, 9 (2). <https://doi.org/10.1024/1861-6186/a000170>
- Qualitätsentwicklung in Kitas: wenn Entdecken und Forschen zum Alltag werden (2024). Stiftung Kinder forschen (Hrsg.). Verlag Barbara Budrich. <https://doi.org/10.25656/01:32808>
- Schäfer, G. E., Dreyer, R., Kleinow, M., & Erber-Schropp, J. M. (Hrsg.) (2019). *Bildung in der frühen Kindheit. Bildungsphilosophische, kognitionswissenschaftliche, sozial- und kulturwissenschaftliche Zugänge*. Springer Fachmedien. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-25005-8>
- Schelle, R., Friederich, T., & Buschle, C. (2020). Qualität in der Kita. Mögliche Impulse eines interaktionistischen Professionalitätsverständnisses – Ein Diskussionsbeitrag. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung / Discourse Journal of Childhood and Adolescence Research*, 15 (2), 199–216. <https://doi.org/10.3224/diskurs.v15i2.07>
- Sozialgesetzbuch Achtes Buch – Kinder- und Jugendhilfe (SGB VIII): Gesetz zur Neuordnung des Kinder- und Jugendhilferechts. In der Fassung der Bekanntmachung vom 11. September 2012 (BGBl. I S. 2022), zuletzt geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 16. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2394). § 22 Bildung, Erziehung und Betreuung in Tageseinrichtungen und in Kindertagespflege. https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_8/_22.html
- Schwer, C. (2025, September 23). *Visible Learning in der Frühpädagogik [Conference presentation]*. CBS University of Applied Sciences, Heilbronn. https://www.aim-akademie.org/fileadmin_akademie/Content/Files/Files/Informationen_Kontakt/Praesentation_2025_09_23_Heilbronn_Schwer.pdf
- Tietze, W. Viernickel, S. (Hrsg.) (2020). *Pädagogische Qualität in Tageseinrichtungen für Kinder. Ein nationaler Kriterienkatalog*. Cornelsen. <https://www.verlagdasnetz.de/home/verlagsprogramm-181/praxismaterialien/2035-paedagogische-qualitaet-in-tageseinrichtungen-fuer-kinder.html>
- Tietze, W., Schuster, K.-M., Grenner, K., & Roßbach, H.-G. (2007). *Kindergarten-Skala (KES-R). Feststellung und Unterstützung pädagogischer Qualität in Kindergärten. Deutsche Fassung der Early childhood environment rating scale – revised edition*. Cornelsen Scriptor. <https://www.fachportal-paedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?FId=3075717>
- Weltzien, D. (2014). *Pädagogik: Die Gestaltung von Interaktionen in der Kita. Merkmale – Beobachtung – Reflexion*. Beltz Juventa. <https://www.socialnet.de/rezensionen/17743.php>

Стаття надійшла до редакції 17.10.2025

Прийнято до друку 26.12.2025

THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION: A COMPARATIVE ANALYSIS OF PEDAGOGICAL PRACTICES IN UKRAINE AND GERMANY

Maryna Honcharuk

<https://orcid.org/0009-0006-6761-1254>

Postgraduate Student at Department of Comparative Pedagogy,

Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine,

52-D Sichovkyh Striltsiv Str., 04053, Kyiv, Ukraine

marina@skills.kiev.ua

The article presents a comparative analysis of quality assurance systems in early childhood education in Ukraine and the Federal Republic of Germany. The conceptual foundations, regulatory and legal framework, main mechanisms and tools for assessing the quality of early childhood education in both countries are examined. The structural, procedural and outcome components of quality assurance systems in both countries are analyzed. Common approaches and significant differences in educational policy focuses are identified: while the German model is based on principles of decentralization, multidimensional assessment, broad stakeholder involvement and emphasis on procedural quality, the Ukrainian system is in the process of

transformation – from centralized administrative control to implementing elements of internal quality assurance, self-assessment and child-centered orientation. The article provides a detailed examination of standardized quality assessment tools such as KES-R and ECERS-3 scales, as well as J. Hattie's «visible learning» concepts and H. Meyer's quality lesson criteria as key guidelines for contemporary pedagogical practice. Based on a thorough analysis of German experience, promising directions for improving the Ukrainian early childhood education system are identified, particularly in the context of European integration processes, implementation of new legislation and development of teachers' professional competence.

Keywords: *assessment tools, ECERS-3, Federal Republic of Germany, KES-R scale, procedural quality, quality assurance mechanisms, quality of early childhood education, self-assessment, Ukraine.*